

FRI-231-2-PPD(S)-02

VIOLATED RIGHTS OF VICTIMS OF TRAFFICKING

Bagrjana Ilieva

Principal Assist. Prof. PhD

Department of Pedagogy, Psychology and History, University of Ruse “Angel Kanchev”

e-mail: b_r_ilieva@abv.bg, bilieva@uni-ruse.bg

Abstract: In recent years, human trafficking is becoming an increasingly larger sizes. Currently affected almost all countries in the world - razvivashti and developed, countries of origin and transit of trafficking. In an attempt to find a better life many children, young people and adults are involved in activities that are attractive and lucrative, yet violent and exploitative. The report attempts to present the violated rights of the persons involved in human trafficking.

Key words: Violated rights, victims of trafficking, transit countries, countries of origin, children, persons

НАРУШЕНИ ПРАВА НА ЖЕРТВИТЕ НА ТРАФИК

Резюме: През последните години трафикът на хора заема все по-големи размери. Към момента са засегнати почти всички страни в света – развиващи се и развити, страни на произход и на транзит на трафик на хора. В опита да намерят по-добър живот много деца, млади и възрастни хора са въввлечени в дейности, които са привлекателни и доходоносни, но едновременно насилствени и експлоатиращи. В доклада се прави опит да се представят нарушените права на лицата, въввлечените в трафика на хора.

Ключови думи: Нарушени права, жертви на трафик, транзитни страни, деца, лица

ВЪВЕДЕНИЕ

Трафикът на хора представлява търговия с хора с цел експлоатация, принудителен труд, ограничаване на личната свобода, както и всички други действия, които са част от процеса на трафик (например набиране на жертви, транспортиране, укриване, задържане и др.). Експлоатацията винаги започва и се поддържа чрез употребата на сила, заплахи, измама, злоупотреба с власт или с положение на зависимост. В случаите на принуда и измама (първоначалното) съгласието на жертвата не е от значение. Трафикът и експлоатацията на деца винаги са престъпление, дори когато елементите на заплаха, принуда, злоупотреба с власт и др. не са налице. Трафикът на хора цели печалба (или някаква друга изгода) чрез експлоатирането на жертвата.

През 2000 г. е публикувана дефиницията за трафик на хора в Протокол от Палермо към Конвенцията на ООН срещу международната организирана престъпност. С него се дава намерение за разкриване и наказание за извършителя на престъплението предвид разновидностите му, но от друга страна чрез точното определение намерението е за подкрепа и обгрижване на жертвите на трафик.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В България началото на системата за борба с трафика на хора стартира през 2002 год. чрез направените промени в Наказателния кодекс, като е добавен цял нов раздел “Трафик на хора” (159 а – 159 в). Чрез наказателното производство и спазване на определени гаранции се цели защита правата на лицата, жертви на трафик. Въпреки националните особености в практиката на трафика на хора Република България ратифицира следните нормативни документи през следващите години:

- През 2003 г. е приет Законът за борба с трафика на хора;
- През 2004 г. на основание на Закона за борба с трафика на хора са издадени два правилника: Правилник за организацията и дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора и Правилник за приютите и центровете за закрила и подкрепа на жертви на трафик на хора.
- През 2005 г. правителството одобрява *Национална програма за борба и предотвратяване на трафика на хора и за защита на жертвите*. Програмата включва институционни мерки, чиято цел е да създадат административните структури за превенция и преследване на трафика на хора, както и за защитата на жертвите. Седемнайсет правителствени институции са отговорни за прилагането на програмата, включително и осем министерства. Други национални и международни агенции, като Международната организация по миграция-София, Министерството на труда и социалната политика, Министерство на правосъдието, Министерство на образованието и науката, Държавната агенция за закрила на детето и други следва да допринасят за тяхната работа.
- През октомври 2006 г. се приема промяна в Наказателния кодекс - член 159 а, т. 3 – криминализира трафика на бременни жени с цел продажба на бебета;
- На 1 януари 2007 г. в сила влиза Законът за помощ и финансова компенсация на жертви на престъпления.
- Април 2009 г. – инкорпориране на чл. 19 от Конвенцията на Съвета на Европа в Наказателния кодекс,
- През 2010г. се подписват два механизма за координация и сътрудничество: Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина и Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик;
- От април 2011 г. се въвежда в българското законодателство разпоредбите на Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета, относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него и се заменя Рамково решение 2002/629/ПВР. [3,6,7]

От 2005 г. до настоящия момент всяка година се разработва и съблюдава Национална програма за борба и предотвратяване на трафика на хора и за защита на жертвите на трафик. Друг ангажимент на Националната комисия за борба с трафик на хора е да ръководи международното сътрудничество, да организира и провежда информационни, разяснителни и образователни кампании, както и обучение на служителите. [1]

Активната законодателна дейност на българските институции за превенция и реинтеграция на жертви на трафик се наблюдава след приемане на Закона за борба с трафик на хора през 2003 г. В отговор на Мониторингов доклад за България, разработен от Европейската комисия за 2005г. и готовност за борба с трафика на хора, български власти в сътрудничество с неправителствения сектор разработват два координационни механизми, чрез които се подобрява политиката за подкрепа на жертвите на трафик, но чрез активно сътрудничество на институции на национално и местно ниво. И двата Координационни механизма уреждат взаимоотношенията между различни държавни и местни институции и организации при връщане от чужбина на жертви на трафик, съответно деца и пълнолетни лица:

- Координационният механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина.

- Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик;

Чрез първият Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертви на трафик се уреждат ангажиментите между институциите и се посочват конкретните стъпки на работа при получаване на сигнали за деца – жертви на трафик, етапите на действие при подкрепа на случаи на деца – жертви на трафик, както и конкретните отговорности на институции в случай на жертва трафик на дете завръщащи се от чужбина [2].

Вторият Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик цели да осигури спазването на човешките права на жертвите на трафик и да предостави ефективна грижа и насочване на жертвите към съответните услуги. В по-широки рамки Националният механизъм би могъл да подпомогне националната политика за закрила на жертвите и свързаните с нея теми като регулацията на режима на престой и репатриране, предоставянето на компенсации на жертвите, закрилата на свидетелите и т.н.” [4]

При трафикът на хора се наблюдава сериозно нарушение правата на човека. Ето защо много често хората стават жертви поради непознаване на собствените си права.

„Международният център за развитие на миграционни политики (МЦРМП) е разработил четири Ръководни принципа, които формулират концептуалната рамка за определяне и реализация на цялостен национален подход в борбата с трафика на хора. Тези принципи включват държавна отговорност, гражданско участие, подход, основан на зачитане на правата на човека, и интердисциплинарен и междусекторен подход (ICMPD 21). Всеки от тях може да бъде приложен към всеки елемент от процеса на защита и подкрепа на жертвите на трафик на хора, също и реинтеграцията (вкл. деца – жертви на трафик) и би трябвало да присъства, както на стратегическо, така и на оперативно ниво.” [8]

На жертвите на трафик се отнемат възможностите за свобода на движение и свобода на избор. Според екипът работил по проект „Подпомагане на правото на жертвите на трафик в България, Словакия и Румъния да получават правна помощ - подход, основан на правата на човека” „Трафикът, познат още като „модерно робство“, поставя жертвите в позицията на роби, собственост на хората, които са ги купили. В повечето случаи, но не задължително, трафикът на хора е част от организирани престъпни канали. Също така е вид престъпна дейност, която се влияе от търсенето и предлагането на пазара. Трафикът на хора се смята за една от трите най-печеливши престъпни дейности наред с контрабандата на наркотици и на оръжие.” [5]

В Закона за борба с трафика на хора: „жертва е всяко лице, което е било обект на трафика на хора“. В него се уреждат и мерките за закрила и подкрепа на жертвите на трафик. Едно лице може да се счита за жертва на трафик независимо от това дали извършителят е бил идентифициран, заловен, съден или признат за виновен и независимо от семейната връзка между жертвата и извършителя. Статутът „жертва на трафик“ предоставя конкретни права.

За да се гарантира най-добрият интерес на жертвата, е необходимо спазване на следните конкретни права: [5]

- „*Право на закрила и подкрепа* – В почти всички държави достъпът до помощ и закрила зависи от желанието на жертвата да сътрудничи на властите, както и от нейното значение за наказателното производство. Често мерките не зачитат основните права на човека и достойнството на трафикираните лица. Пример за това са задължителните медицински прегледи и изследвания за ХИВ, задължителното психологическо консултиране, ограничаването на свободата на движение на жертвата, установяване на контакт със семейството на жертвата и информиране на властите от страната на произход на жертвата за нея – всичко това без нейното съгласие. Желанието на жертвите да докладват на полицията и да сътрудничат на наказателното производство е тясно свързано с отношението на полицията и съдебните власти към тях, със защитата на сигурността и неприкосновеността на личния им живот, с достъпа до информация и подкрепа, както и с риска да бъдат арестувани или задържани.

- *Право на период за размисъл* – В международното право се предвижда право на жертвите на период за размисъл от 1 до 3 месеца. Периодът за размисъл им позволява да започнат възстановителен процес и да вземат информирани решения. Периодът за размисъл не е обвързан със сътрудничество с властите и не трябва да бъде използван като инструмент да принуждава жертвите да сътрудничат. Периодът за размисъл е еднакво важен за всички жертви, независимо дали са били трафикирани вътре в страната или извън нея, дали са с чуждестранен произход или не. В България периодът за размисъл, макар отговарящ на международното изискване за минимум 1 месец, е прекалено кратък. Продължителността му не съответства реално на времето, необходимо за преодоляване на най-тежките психологически последици за жертвите.

- *Достъп до правна помощ* – Според Директива 2011/36 на ЕС страните членки трябва да гарантират жертвите на трафик да получат незабавен достъп до правно консултиране, както и до правно представителство – в зависимост от ролята на жертвата в съответната съдебна система, включително с цел търсене на обезщетение.

- *Право на информация на жертвата* - Трябва да бъде дадена цялостна и достоверна информация, така че тя да е в състояние да вземе информирано решение. При предоставянето ѝ се вземат под внимание възможните последици от психологическа травма и/или когнитивните умения на жертвата. Например, жертви, които са травмирани, може да имат трудности адекватно да анализират или възприемат информация.

- *Право да не сътрудничат на властите* - Ако жертвата по някаква причина реши да не подаде сигнал и да свидетелства, това решение трябва да бъде уважено и да не се упражнява неправомерен натиск върху нея.

- *Право на безопасност и защита на личния живот* - Защитата на неприкосновеността на личния живот е важна във всеки етап от производството. Ако, жертвата реши да не уведоми близкия кръг от хора (семейство, партньор, приятели, съседи) за положението си, това желание трябва да бъде уважено. За предпочитане е съдебните заседания да се водят при закрити врати, особено в случаи на трафик с цел проституция или в случаи на сексуално насилие. Целта е да се защити личният живот на жертвата, като не се излагат интимни подробности от личния ѝ живот и се гарантира безопасността ѝ.

- *Право на защита на физическата неприкосновеност* - Правото на защита на физическата неприкосновеност се отнася не само до гарантиране на безопасността на жертвите, но и до подлагането им на медицински прегледи. Жертвата трябва да е информирана, че може да се подложи на медицинските прегледи.

- *Право на специална защита на свидетел* - Трафикираните лица се страхуват да се срещнат лице в лице с трафиканта. Винаги когато е възможно, трябва да се избягва директна конфронтация между жертва/свидетел. В наказателното производство, те имат право на специална свидетелска защита и да бъдат третирани с уважение и достойнство.

- *Право на обезщетение* - Протоколът на ООН за трафика и свързаната с него Конвенция задължава страните членки да създадат подходящи процедури да осигурят достъп до компенсации и обезщетение. Нещо повече, Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика съдържа клауза за компенсация от държавата чрез учредяването на фонд за жертви на трафик.” [5]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Република България е ратифицирала всички конвенции за човешките права, в това число ѝ за спазване правата на лицата жертви на трафик. Въпреки действащите разпоредби в Закона за борба с трафик на хора, Наказателния кодекс, в приетите механизми, правилници и стратегии, се наблюдава видима формалност по прилагане на подхода, основан на зачитане правата на жертвите на трафик. Без да влизаме в подробности ще споменем само, че периода на размисъл в България е 30 дни, и въпреки че отговаря на международните изисквания, той е крайно кратък, предвид психологическите последици и травми на жертвата; липсват достатъчно на брой кризисни центрове за жертви на трафик, а пострадалите често се

настаняват в центрове съвместно с жертви от домашно или сексуално насилие; налице са разпоредби на определени привилегия в някои нормативни актове при сътрудничество от страна на жертвата на трафик (чл.25 от Закона за борба с трафика на хора) въпреки правото на жертвите да не сътрудничат на властите. Тези и други пропуски са основание да се преразгледа действащото законодателство, да се разработят нови програми за подпомагане и ре/интеграция на жертви от трафик лица, да се корегират задълженията на ангажираните институции с цел гарантиране на правата им.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Закон за борба с трафик на хора, 2013. (<http://www.lex.bg/laws/ldoc/2135467374>)
- [2] Координационният механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца – жертви на трафик, завръщащи се от чужбина, 2010; <https://www.veliko-tarnovo.bg/media/filer/2014/12/17/koordinacionen-mehanizam.pdf>.
- [3] Наказателния кодекс, 2014; (http://www.vks.bg/vks_p04_04.htm)
- [4] Националният механизъм за насочване и подпомагане на жертви на трафик, 2010; <http://antitraffic.government.bg/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE/>
- [5] Наташа Добрева, Мариян Вайерс, Надя Кожухарова „Правни процедури за защита на жертви на трафик” , проект „Подпомагане на правото на жертвите на трафик в България, Словакия и Румъния да получават правна помощ - подход, основан на правата на човека”, София, 2015 г.
http://lastradainternational.org/lisidocs/3230-Manual_social_workers.pdf.
- [6] Правилник за организацията и дейността на Националната комисия за борба с трафика на хора, 2012; (<http://www.lex.bg/laws/ldoc/2135480535>)
- [7] Правилник за приютите и центровете за закрила и подкрепа на жертви на трафик на хора, 2013; (<http://www.lex.bg/laws/ldoc/2135480536>)
- [8] Център за изследване на демокрацията, „Подпомагане и реинтеграция на деца - жертви на трафик”, 2013; (<http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=21290>.)

За контакти:

Гл. ас. д-р Багряна Илиева, катедра Педагогика психология и история, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: b_r_ilieva@abv.bg, bilieva@uni-ruse.bg